

Kartläggning av utbildningsbakgrund,
utbildningsmotivation och
utbildningsbehov hos intagna med annat
modersmål än svenska

**Kartläggning av utbildningsbakgrund,
utbildningsmotivation och utbildningsbehov
hos intagna med annat modersmål än
svenska**

Projektnummer: 2010_165

Anna-Lena Eriksson Gustavsson

Layout: Jenny Botvidsson Kriminalvårdens Utvecklingsenhet, 2012
Tryckning: Kriminalvården

Ytterligare exemplar kan beställas från:
Kriminalvården, 601 80 Norrköping
Beställningsnr: 6075
ISBN: 978-91-86903-08-4
Hemsida: www.kriminalvarden.se/publikationer

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	6
BAKGRUND	7
SYFTE.....	9
METOD	10
GENOMFÖRANDE	10
TOLKNING OCH ANALYS AV INSAMLAD EMPIRI	11
RESULTATREDOVISNING	13
INFORMANTGRUPPEN	13
SAMTAL OM UTBILDNING	16
ATT FÖRSTÅ OCH BLI FÖRSTÅDD.....	16
GRUNDEN FÖR ALL KOMMUNIKATION - SPRÅK	19
MÖJLIGHETER TILL OCH HINDER FÖR STUDIER	20
SAMTAL OM BRUK AV DET SVENSKA SPRÅKET OCH DATORVANA.....	24
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	27
INFORMANTGRUPPEN	28
MOTIVATION – INFORMATION - SPRÅK.....	28
REFERENSER.....	32
BILAGA1	34
BILAGA 2	42
BILAGA 3	44

FÖRORD

Det forskningsarbete som redovisas i föreliggande rapport har varit möjligt att genomföra med hjälp av ekonomiskt stöd från Kriminalvården. Jag vill här framföra mitt tack för det ekonomiska stödet och för förtroendet att ha fått genomföra studien.

Jag vill också rikta ett tack de klienter som deltagit som informanter i forskningsstudien. Deras vilja att medverka genom att dela med sig av erfarenheter och upplevelser av utbildning och studier, var ju en förutsättning för att forskningsstudien skulle kunna genomföras.

Beroende på de begränsningar och restriktioner som kännetecknar Kriminalvårdens verksamhet har jag också varit beroende av stöd i samband med insamlingen av empiriska data. Ett stort tack till dig, Axel Hallén, för din medverkan i studien som intervjuare på olika anstalter!

Under hela tiden som forskningsarbetet pågått har klientutbildningsansvarig, Lena Axelsson, funnits tillgänglig som samtalspartner och rådgivare. Lena har verkligen följt arbetet på nära håll genom deltagande i avstämningsmöten och genom att ge kloka synpunkter under den avslutande rapportskrivningsprocessen. Lena, ett stort och varmt tack för ditt intresse och ditt ovärderliga stöd under arbetet!

Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, i februari 2012.

Anna-Lena Eriksson Gustavsson

Kartläggning av utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov hos intagna med utomnordiskt medborgarskap

Föreliggande projekt tar sin utgångspunkt i den kartläggning av intagnas utbildningsbakgrund och studiebehov som genomfördes under hösten 2006 av Anna-Lena Eriksson Gustavsson och Stefan Samuelsson, Linköpings universitet. Kartläggningen genomfördes på uppdrag av Kriminalvården och presenterades i november 2007 i rapporten Kartläggning av intagnas utbildningsbakgrund – studiebehov. Kriminalvården, Rapport 24. Kartläggningen var en del av ett nordiskt samarbetsprojekt där motsvarande undersökningar genomfördes i samtliga nordiska länder. De olika nationella rapporterna har också bearbetats och finns presenterade i antologin *Insatte i nordiske fengsler Udanning, utdanningsønske og -motivasjon* (Eikeland, Manger & Asbjørnsen, red., 2008), TemaNord 2008:592. Antologin presenterades även i en engelsk utgåva 2009 (Eikeland, Manger & Asbjørnsen, red., 2009).

BAKGRUND

Dagens informations- och kunskapsinriktade samhälle ställer stora krav på den enskilda individen och inte minst gäller detta krav på individens språkliga och skriftspråkliga kompetens i olika avseenden (Eriksson Gustavsson, 2009). Såväl formell som informell utbildning är av avgörande betydelse och för individer med annat modersmål än det som talas i vistelselandet kan utbildningsinsatser vara av stor betydelse för både den enskildes utveckling och för förståelse av och anpassning till en ny miljö och en ny kontext.

År 2005 presenterade den dåvarande regeringen ett förslag till ny skollag (U 2005/5584/S) samt också förslag till en ny vuxenutbildningslag (Ds 2005:33). Enligt förslaget ställer utvecklingen på vuxenutbildningsområdet krav på en utbildning som i stor utsträckning utgår från den enskilda individens behov av stöd för sitt lärande. Departementet talar vidare om ett vidgat uppdrag, det vill säga lärande och utbildning som ligger på en gymnasial nivå men som inte nödvändigtvis återfinns i gymnasieskolan, liksom lärande som sker på eller i anslutning till en arbetsplats. Kvalitet, likvärdighet samt rättssäkerhet är viktiga principer i förslaget. I den nya skollagens (SFS 2010:800) kapitel 20 med rubriken "Kommunal vuxenutbildning" framhålls att i vuxenutbildning ska vuxna "stöddas och stimuleras i sitt lärande" och syftet med vuxenutbildningen är att individen "ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling." (SFS 2010:800, kap. 20, 2§). Vidare framhålls att utbildningen ska utgå från den enskildes behov och förutsättningar och den som har kortast utbildning ska prioriteras.

Enligt rapporten *Framtidens kriminalvård* (SOU 2005:54) framhålls att det i skollagen bör framgå att en intagen på svensk kriminalvårdsanstalt har rätt till utbildning på samma sätt som övriga medborgare och i samband med utslussningsåtgärder ska kommunen ansvara för den intagnes utbildningsbehov. Alla som har behov av utbildning på grundläggande nivå bör erbjudas sådan. Enligt ett yttrande från Kriminalvården (2005 10 30) ställer sig denna bakom ovan nämnda förslag med fokus på utbildning inom anstalt. Efter utredningen, SOU 2005:54, har regeringen överlämnat två propositioner till riksdagen (Prop. 2005/06:123, Prop. 2006/07:9) och den 1 juli 2007 beslutades om Förordning om utbildning vid kriminalvård i anstalt (SFS 2007:152). Enligt förordningen får Kriminalvården anordna utbildning motsvarande kommunal vuxenutbildning, vuxenutbildning för utvecklingsstörda och svenskundervisning för invandrare. I samband med aktuella reformer inom vuxenutbildningen har en ny förordning skrivits fram (SFS 2011:1108), som inkluderar all vuxenutbildning. I femte kapitlet regleras utbildning för intagna i kriminalvårdsanstalt. Den kommunala vuxenutbildningen och utbildningen i svenska för invandrare ska utgå från de grundläggande värden som anges i förordningen om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna. Inledningsvis i SFS 2011:1108 framhålls att utbildning i svenska för invandrare ska genomföras så att individens studier kan kombineras med studier inom andra skolformer.

I rapporten *Kartläggning av intagnas utbildningsbakgrund - studiebehov* (Eriksson Gustavsson & Samuelsson, 2007) framkom att intagna vid svenska kriminalvårdsanstalter generellt hade en låg utbildningsnivå. Knappt 40 % av de intagna hade fullföljt den obligatoriska grundskolan och 11% hade ingen fullföljd grundläggande utbildning. Bland intagna med den ovan beskrivna utbildningsbakgrunden återfanns många unga intagna och strafftiden för dessa var ofta kort. De unga deltog i mindre omfattning än äldre intagna i den utbildning som erbjöds inom anstalterna och detta förhållande kan ses som problematiskt när det gäller arbetsmöjligheter efter frigivning. Utbildning är som tidigare påpekats betydelsefull och en fullföljd utbildning med goda studieresultat påverkar sysselsättningsgraden gynnsamt (Eriksson Gustavsson, 1997). Kriminalvården har sedan 2003 förändrat sin klientutbildning organisatoriskt och har byggt upp en ny studieverksamhet för att möta den vuxne individens individuella lärande och för att skapa möjligheter att påbörja och genomföra en kvalitativt god utbildning under tiden för verkställighet. Den organisatoriska förändringen, som var fullt utbyggd 2008, skapar också möjligheter för den intagne att fortsätta påbörjade studier oavsett eventuella förflyttningar mellan anstalter.

I den studie som genomfördes under hösten 2006 på svenska kriminalvårdsanstalter deltog endast svenskspråkiga intagna. Intagna från utomnordiska länder och utan djupa kunskaper i de nordiska språken eller engelska, och med erfarenheter av andra undervisnings- och utbildningssystem, bör emellertid ha samma möjligheter till utbildning som övriga intagna under sin verkställighet inom svensk kriminalvård. Denna grups utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsönskemål finns dock inte utforskad och kartlagd. Möjligheterna för Kriminalvårdens klientutbildning att möta och inspirera denna grupp intagna, med syfte att påverka deras möjligheter till ett framtida liv utan kriminalitet och ett arbetsliv utanför anstalt, är därför begränsade.

Mot bakgrund av Eriksson Gustavssons & Samuelssons studie från 2006 och den brist på kunskap om gruppen intagna som inte har förmågan att kommunicera, tala, skriva och läsa på svenska eller de övriga nordiska språken, har svenska forskare deltagit i ett nordiskt samarbetsprojekt under hösten 2009 och våren 2010 vilket resulterat i konstruktion av ett undersökningsinstrument för kartläggning av utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov hos gruppen intagna med utomnordiskt medborgarskap.

SYFTE

Syftet med föreliggande projekt är således att med hjälp av ett nordiskt gemensamt framtaget undersökningsinstrument kartlägga utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov hos gruppen intagna på svenska kriminalvårdsanstalter som ej har svenska som sitt modersmål. Resultatet av denna kartläggning ska kunna ligga till grund för utveckling av organisation, planering och genomförande av Kriminalvårdens utbildningsinsatser av olika slag för den här fokuserade gruppen intagna.

METOD

Det undersökningsinstrument som producerades under hösten 2009 och våren 2010 var en manual och ett underlag för intervju som tog sin utgångspunkt i såväl en kvalitativ som en kvantitativ forskningsansats. (Bilaga 1) Den kvalitativa forskningsansatsen var inspirerad av det som betecknas som ”teorigenerering på empirisk grund”, en metod för upptäckandeforskning (Starrin, 1991; Ely, 1991) medan den kvantitativa forskningsansatsen sökte olika typer av mätbar kunskap, hårddata (Holme & Solvang, 2001). Detta innebar att det i intervjun söktes information med hjälp av såväl öppna som mera strukturerade frågeställningar. Intervjun innehöll således avsnitt som mera kunde karaktäriseras som ett samtal under vilket intervjuaren bad informanten att berätta och beskriva. Intervjuaren lyssnade aktivt till informantens berättelse, ställde följdfrågor och bad om förtydliganden och förklaringar då detta behövdes. Andra avsnitt innebar svar på frågor med fasta svarsalternativ eller påståenden som informanten skulle värdera utifrån en skala.

Valet att söka kunskap med stöd av olika ansatser grundade sig på en strävan att i mötet mellan informant och intervjuare erhålla så omfattande och rik information som möjligt trots kulturella skillnader och kanske språkliga hinder. Öppna frågor och en samtalsliknande karaktär på intervjuerna gav informanterna således möjligheter att berätta utifrån sin etniska bakgrund och förförståelse. Alltför stor dominans av strukturerade frågor och fasta svarsalternativ, styrda av en svensk kontext och svenska förhållanden, hade med all sannolikhet varit svåra att förstå och därmed också svåra att besvara.

Intervjumanualen, som fanns tillgänglig på norska och danska, översattes till sju olika språk utifrån kunskapen om de språkgrupper som dominerade bland intagna i de fem Nordiska länderna vid tidpunkten för planeringen av studien. Vart och ett av de Nordiska länderna ansvarade för intervjuer med intagna från en och samma språkgrupp enligt följande fördelning:

- Danmark intagna från Somalia
- Finland intagna från Ryssland
- Island intagna från Polen
- Norge intagna från Irak (tre språk: arabiska, badini och sorani)
- Sverige intagna från Serbien (BKS-språken innefattar bosniska, kroatiska och serbiska, som mera är dialekter än olika språk).

Genomförande

Som framgår av beskrivningen ovan är det intagna med serbiska som modersmål som deltagit i den svenska kartläggningen. Sammanlagt har tio intagna på tre olika anstalter medverkat i studien och urvalet har tagits fram med hjälp av underlag från olika anstalter vad gäller intagna med annat etniskt ursprung än svenskt. I det här fallet har urvalet således gjorts med särskild inriktning på intagna med serbiskt ursprung och de intagna fanns på en öppen anstalt och på två anstalter med hög säkerhetsklass.

Inför intervjugenomförandet hade information om det serbiska skolsystemet samlats in med inriktning på utbildningsstruktur, utbildningsorganisation och utbildningstillgång. (Bilaga 2)

Detta underlag tillsammans med en kortfattad handledning om intervju som forskningsmetod (Bilaga 3) utgjorde förberedelserna inför själva intervjuarbetet. Förutom information om skolsystemet och metodförberedelser granskades också intervjumanualen. Ett introducerande och förberedande möte genomfördes under ledning av projektansvarig forskare och med ovan nämnda underlag som utgångspunkt. Deltagare i detta möte var en pedagog från ett av Kriminalvårdens lärcentra, en tolk samt den ansvariga för Kriminalvårdens klientundervisning.

Projektansvarig genomförde efter det beskrivna mötet två intervjuer på en anstalt och pedagog och tolk deltog vid båda dessa intervjuer. I direkt anslutning till de två inledande intervjuerna samtalade projektansvarig, pedagog och tolk om upplevelser och erfarenheter av arbetet. Därefter har pedagogen, tillsammans med tolken, genomfört åtta intervjuer vid två olika anstalter och vid två tillfällen. Intervjuerna varade mellan 40 och 90 minuter och samtliga intervjuer genomfördes i särskilt anvisade rum på anstalterna. Intervjuerna spelades in med hjälp av diktafon och har transkriberats ordagrant. Talspråk har emellertid skrivits om till skriftspråk och eventuella pauser eller betoningar har inte särskilt markerats i transkriptionerna. Intervjudokumentationen utgörs således av intervjuarens noteringar i intervjumanualen samt ljudinspelningar och transkriptioner av intervjusamtalen. Transkriptionerna omfattar sammanlagt 128 sidor text.

Genom noggranna förberedelser, ett introduktionsmöte, pedagogens och tolkens deltagande i de två inledande intervjuerna som leddes av projektansvarig samt uppföljning av dessa, skapades förutsättningar för ett så likartat intervjugenomförande som möjligt vid de sammanlagt tio intervjuerna. De sista delarna i den kvantitativt inriktade delen av intervjun, med fokus på den intagnes bakgrund och nuvarande situation, användes inte i föreliggande studie.

Forskningsetiska överväganden

Såväl genomförandet av datainsamlingen som analys och tolkningsarbete av data har följt de forskningsetiska principer som gäller för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och som omfattar informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav (HSFR, 2007).

Det innehållsrika fokus - utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov - som var föremål för studier i detta projekt ställer stora krav på forskarens förmåga att avläsa och känna in händelser och processer. Utbildning ses som förutsättning för såväl individens välbefinnande som möjligheter att konkurrera på arbetsmarknaden. I det svenska samhället är utbildning ”socialt önskvärd” och det livslånga lärandet en realitet. Det var således av stor betydelse att informanterna inte kände obehag inför eller krav på att delta, utan medverkade frivilligt och garanterades anonymitet. Informanterna fick information om forskningsprojektet genom intervjuaren såväl muntligt som skriftligt och medgav skriftligt om de ville delta i studien. De hade möjlighet att avbryta sitt deltagande utan att detta ledde till några konsekvenser för dem. Endast projektansvarig forskare har haft tillgång till insamlat datamaterial och i alla redovisningar, såväl muntliga som skriftliga, är det inte möjligt att identifiera vare sig miljöer eller individer som deltagit i studien.

Tolkning och analys av insamlad empiri

En kvalitativ intervju kännetecknas enligt Kvale (1997) av att forskaren i ett samtal försöker att förstå världen utifrån en annan individs perspektiv. Strävan är att nå en djupare förståelse av såväl företeelser som upplevelser. Sammanhanget, intervjuens kontext, skapas tillsammans av intervjuare och intervjuad och frågor och svar påverkas i sin formulering och förståelse under samtalet (Mishler, 1986).

Huvudsyftet vid kvalitativa intervjuer är inte att jämföra enheter utan att få tillgång till enskilda informanter och deras olika sätt att se på en situation eller händelse och det är ”möjligheten att nå djupt i den enskilda intervjun som är intervjuens styrka i kvalitativa studier” (Ryen, 2004, s. 77). Den kvalitativa forskningen söker finna strukturer och mönster som på ett så tydligt sätt som möjligt visar och synliggör det fenomen eller det sammanhang som beforskas. Forskarens synliggörande av perspektiv och vägval under hela processen är avgörande för en tillgänglig och förståelig gestaltning av forskningsresultaten (Larsson, 2005). I föreliggande studie har intervjudata analyserats och tolkats med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys och arbetet har inspirerats av Huberman och Miles’ (1994) struktur och steg för att skapa mening i ett stort datamaterial.

Genom att inledningsvis upprepade gånger läsa transkriptionerna, söktes med utgångspunkt i intervjuguidens samtalsunderlag efter utsagor som speglade informanternas uttalanden om utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov. Detta inledande analysarbete resulterade i ett antal *teman* som grundade sig på utsagor som överensstämde i olika avseenden och också utsagor som visade på skillnader och motsatser. Den här analysfasen kan jämföras med det

som Alvesson och Skoldberg (1994) benämner som primärtolkningar. Återkommande reflekterades över om temana var möjliga och sannolika mot bakgrund av intervjuernas innehållsliga fokus och den kontext som innehållet speglade.

Nästa steg av analysarbetet innebar att gruppera, skapa benämningar/metaforer, kontrastera, jämföra och dela upp *temana* för att förstå *relationer* mellan dessa och de sammanhang de fanns i. Ryen (2004) skriver att en analys av det här slaget ...”blir interaktiv genom att data och forskarens skrivna text påverkar varandra. Det viktiga med att demonstrera data är att det hjälper forskaren att se *mönster*.” (Ryen, 2004, s. 120). Howitt och Cramer (2008) uttrycker på motsvarande sätt detta analysarbete som identifikation av ett antal teman vilka synliggör *mönster* i det empiriska materialet. Sammanfattningsvis kan analys- och tolkningsarbetet karaktäriseras som en induktiv ansats och de upptäckter som då görs leder till förståelse av processer och fenomen.

De kvantitativt inriktade avsnitten i intervjun redovisas deskriptivt med utgångspunkt i det skriftliga intervjuunderlag som användes av intervjuaren. Svaren från de tio informanterna har sammanställts i det aktuella intervjuunderlaget. (Tabell 1 och 2)

RESULTATREDOVISNING

Resultatredovisningen inleds med en översiktlig beskrivning av informantgruppen och av den grundläggande utbildning och den utbildningsnivå som informanterna beskriver vid samtalen. Därefter följer redovisningen av de teman och mönster som framträtt genom tolkning och analys av det kvalitativt inriktade intervjumaterialet. Sist i resultatredovisningen presenteras kommentarer till de kvantitativt inriktade delarna av samtalen med informanterna.

Informantgruppen

Den grupp informanter som medverkade i föreliggande studie var alla medelålders män från ca 40 år och upp till 60 år och den totala vistelsetiden i Sverige varierade från ca 10 år till över 30 år. Informanterna var födda i det forna Jugoslavien och de uppgav Jugoslavien, Serbien, Kroatien, Bosnien och Kosovo som sina födelseländer. De modersmål som nämndes var serbiska, serbokroatiska och romani. Som tidigare påpekats är de så kallade BKS-språken, bosniska, kroatiska och serbiska, lika varandra och kan karaktäriseras som dialekter mer än som olika språk.

God grundläggande utbildning

Det forna jugoslaviska och nuvarande serbiska skolsystemet omfattar såväl obligatoriska som frivilliga skolformer och högre utbildning. Barnen börjar skolan vid 6-7 års ålder och den obligatoriska grundläggande skolutbildningen omfattar 8 år. Den följs därefter av 4 års studier på gymnasienivå och gymnasiestudierna kan vara både teoretiskt inriktade och yrkesinriktade. För att kunna påbörja studier inom gymnasieskolan ska eleven ha fullföljt den obligatoriska skolan och dessutom klarat av en avslutande examination. (Se vidare Bilaga 2)

Alla informanter utom en hade 12 års fullföljda grundskole- och gymnasiestudier. Sju informanter hade examen och diplom från praktiskt inriktade gymnasiestudier och två från teoretiskt inriktade sådana. Den informant som avvek från gruppen hade fullföljt den obligatoriska skolan och påbörjat yrkesinriktade gymnasiestudier men avbrutit dessa efter 2 år.

Fem informanter hade efter fullföljda gymnasiestudier fortsatt att studera på högskolor och universitet och de två som hade längst utbildning hade studerat i sammanlagt 16 år. De högre studierna hade dels varit teoretiska universitetsstudier och dels studier på högskolor med fokus på yrkesinriktad akademisk utbildning.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den grupp intagna som här medverkat hade en *god grundläggande utbildningsnivå* och till allra största del dessutom *fullföljd utbildning som innebar möjligheter att vara yrkesverksam*.

Mångspråkighet

Kännetecknande för gruppen var att de använde och uttryckte sig på flera olika språk. Dels hade de sitt modersmål som de mer eller mindre använde dagligen beroende på den omgivning och de situationer de mötte, men också beroende på de människor som fanns i deras närhet. Dels hade de under perioder vistats i olika länder eller umgåtts med personer som talat andra språk och lärt sig att vardagskommunicera på dessa. Informanterna hade dessutom studerat olika språk under de obligatoriska och frivilliga studierna i hemlandet och under vistelsen i Sverige hade studier i det svenska språket också förekommit. Det var således inte ovanligt att informanterna uppgav att de talade tre eller flera språk, mer eller mindre flytande. De språk som förutom modersmålet och svenska var aktuella var polska, italienska, engelska, tyska, spanska, franska, grekiska och ryska. När det gällde att kommunicera skriftligt på de språk som nämndes var den förmågan betydligt mera begränsad än den muntliga.

Sammanfattningsvis framstår gruppen som *mångspråkig* men språkkunskaperna innebär till största delen en *muntlig förmåga* att kommunicera på de olika språken. Vidare uttrycks att språkkunskaperna ofta utvecklats i gemenskaper utanför den så kallade formella utbildningskontexten som till exempel kursverksamhet eller traditionell skolundervisning.

Autodidaktiska svenskfärdigheter

I Sverige erbjuds vuxna personer som inte har svenska som modersmål grundläggande utbildning i svenska språket och om det svenska samhället. Sfi, svenskundervisning för invandrare, är en egen skolform och utbildningen ska vila på grundläggande värden som uttrycks i läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94. Utbildningen ska enligt läroplanen både "gestalta och förmedla"[...] "människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta". (Lpf 94, avsnitt 1.1, Grundläggande värden). Inom Kriminalvårdens utbildningar erbjuds intagna att delta i sfi-undervisning under tiden för verkställighet.

Trots, i de flesta fall, relativt långa vistelsetider i Sverige hade hälften av informanterna inte deltagit i formell svenskundervisning för invandrare, sfi, vare sig under tid inom anstalt eller under annan tid i landet. De hade i stället utvecklat sina färdigheter i svenska språket genom arbete och dagliga samtal då svenska språket varit nödvändigt att använda. De uppgav att svenska TV-program, tidningar och skriftlig information bidragit till att de utvecklat språkkunskaper på svenska, men någon uttryckte att svenskfärdigheterna inte var desamma som användes av gemene man i landet, utan en form av "gatuspråk". Återigen var det den muntliga förmågan som stod i fokus och värderades som tillräcklig men när det handlade om att skriva svenska och möta mer formella skriftspråkliga situationer och krav upplevdes förmågan emellanåt otillräcklig. (Se vidare Tabell 1)

Två informanter hade deltagit i sfi-undervisning på anstalt och tre hade studerat svenska språket genom kommunalt organiserad sfi-undervisning, men avbrutit dessa studier. En informant hade studerat svenska enligt traditionell svensk gymnasieutbildning, A-, B- och C-kurserna i svenska. Hälften av informantgruppen önskade emellertid att få mer och fortsatt utbildning i det svenska språket och orsaken till detta var till exempel att det gav utvecklingsmöjligheter för att kunna tala med egna barn som endast var svensktalande och att generellt kunna kommunicera på landets språk och förstå det samhälle de vistades i. Varför de, trots önskemål om detta, inte fick studera svenska förklarades bland annat med att de efter avtjänat straff skulle utvisas ur landet och att de stod i kö och inte fick någon studieplats på de sfi-kurser som organiserades under tiden för verkställigheten.

Sammanfattningsvis framstår informantgruppens *förmåga att kommunicera muntligt* på svenska som *generellt tillräcklig*, dock med vissa variationer, medan däremot förmågan att *skriftligt* använda vistelselandets språk var mera *begränsad*. Den muntliga svenskan, ska tilläggas, användes dagligdags för att kommunicera med personal och övriga intagna medan de skriftspråkliga förmågorna och kraven oftast var kopplade till mer formella situationer som till exempel information och brev till och från myndigheter samt olika typer av ansökningar och anhållanden. Vid de senare tillfällena ställs ofta större krav på språkfärdigheterna än i all dagliga vardagssituationer. Till stor del har *färdigheterna i svenska språket tillägnats utanför* det svenska samhällets *formellt organiserade svenskundervisning*.

Utbildning under anstaltsvistelse

Förutom de ovan redovisade studierna i svenska språket, såväl Sfi-kurser som studier i svenska enligt traditionell svensk gymnasieutbildning, uppgav informanterna att de under anstaltsvistelsen bedrivit *datorutbildning* (2 informanter) samt studerat *engelska* (4), *tyska* (1), *sambällskunskap* (1) och *psykologi* (1). En informant hade deltagit i en *byggutbildning*.

Kännetecknade för de utbildningar som redovisades var att det var *kortare kurser på grundläggande nivåer*, grundskole- och gymnasienivå, och deltagandet i kurserna styrdes av det utbud som presenterades som tillgängligt för informanterna. I vissa fall sammanföll individens utbildningsönskemål med det utbud som erbjöds.

Tre informanter hade inte deltagit i någon utbildning under tiden för verkställighet. En av dessa var inte motiverad att studera, en önskade att få studera men fick inte möjlighet på grund av utvisning efter avtjänat straff och en informant uppgav att informationen om olika studiemöjligheter inte varit tydlig och förståelig och att det därför varit svårt att välja studieinriktning.

Egen företagare – tillfälliga praktikplatser

Under samtalen med informanterna ställdes frågor om arbetslivserfarenhet såväl i hemlandet som under vistelsen i Sverige. Erfarenheterna var av mycket varierande karaktär och också mycket varierande när det gällde omfattningen av den tid som ägnats åt olika typer av yrkesverksamhet.

Företrädesvis hade yrkesverksamhet förekommit inom servicesektorn (t ex handel-, restaurang- och städbranschen), trafik- och transportsektorn (t ex chaufför) och industri- och hantverkssektorn (t ex svarvare, svetsare och byggnadsarbetare). Erfarenhet från arbete inom sjukvården samt tolk- och översättningsarbete nämndes också. Gruppens svårigheter att få möjlighet och tillträde till arbetsmarknaden var uppenbar. Frågor om tidigare erfarenhet och utbildning kunde innebära att tidigare brottslig bakgrund och avtjänade straff avslöjades och detta påverkade ofta möjligheterna till anställning i negativt hänseende.

De informanter som redovisade de längsta yrkesverksamma perioderna inom en och samma bransch, upp till ca 10 år, hade varit egna företagare. När det gällde kortare arbetsperioder, 1-2 år, var det tillfälliga anställningar, anställningar som avbröts och också praktikplatser. Många kortare anställningar innebar ofta att den yrkesverksamme hade prövat på olika yrken och det var sällan som utbildningsbakgrunden styrde de anställningar som redovisades. Det fanns i informantgruppen också individer som uppgav att de inte hade någon yrkeslivserfarenhet, vare sig i hemlandet eller i Sverige.

Sammanfattningsvis var de redovisade erfarenheterna från arbetsmarkanden väldigt olika för de medverkande informanterna. *Korta anställningstider* var vanligare än längre sammanhållna sådana. Det var också vanligare att informanterna hade *arbetat inom olika typer av företag* än att de hade varit verksamma inom en och samma bransch, oavsett om det gällde korta eller längre anställningstider. Yrkesutbildning styrde inte alltid den arbetslivserfarenhet som redovisades.

SAMTAL OM UTBILDNING

Följande del av resultatredovisningen grundar sig på den kvalitativt inriktade delen av intervjuerna med de tio informanterna. Analys- och tolkningsarbetet av den insamlade empirin har utgått från de för studien centrala aspekterna (a) intagnas **utbildningsmotivation**, (b) **utbildningsbehov** och (c) **utbildningsönskemål** under tiden för verkställighet inom svensk kriminalvård och arbetet har resulterat i de mönster och teman som presenteras under rubrikerna *Att förstå och bli förstådd*, *Grunden för all kommunikation - språk*, och *Möjligheter till och hinder för studier*. För att synliggöra och underbygga de tolkningar som gjorts används direkta citat i texten vilka hämtats från transkriptionerna av de inspelade intervjuerna. Citaten har inte markerats med avseende på vem av informanterna som har bidragit med informationen. Detta förhållande grundar sig på att varken informanter eller de miljöer de befunnit sig i ska vara möjliga att identifiera. I citaten har också vissa benämningar och namn ersatts med ett x för att inte någon ska kunna känna igen uttalanden kopplat till enskild individ eller miljö.

Att förstå och bli förstådd

Viljan att på olika sätt "gå vidare" i livet, efter avtjänat straff, var ett mycket tydligt och centralt resultat i föreliggande studie. Drivkraften och **motivationen** för att kunna "fortsätta" innebar deltagande i utbildning som bidrog till *personlig utveckling*, *återanpassning* för att kunna fungera i ett samhälle och möjligheter till *försörjning*. Utbildning värderades alltså väldigt högt och lyftes fram som nyckeln till framtiden.

Jag vill ha examen och få betyg därifrån och så... Och jag vill liksom vad som dom erbjuder vill jag gå. Varje examen, diplom, är bra i livet.

Ja, jag sökte direkt när jag kom in och jag vill studera hur mycket jag kan.

För att få tillgång till utbildning söktes kunskap om och *förståelse* för hur såväl det svenska samhället i stort organiserar *utbildning* som hur utbildningsverksamheten fungerar inom Kriminalvården. Det var inte helt enkelt att genomskåda system och kulturella traditioner för att finna vägar till utbildningsmöjligheter och utbildningsutbud.

Jag måste se om vad det handlar om så att ni... inte för... att ni tänker helt annorlunda än vi som är här kanske...

Jag vet inte vilka program som finns här. Jag känner inte till vilka program som finns men det enda jag vet är att det bästa är att studera.

Jag vet inte vad dom... vad ni erbjuder.

Önskemål om tydlig information om såväl utbud som tillgång till utbildning efterfrågades och samtidigt var informationen en utmaning beroende på vilket språk som den gavs. Om personalen endast talade svenska kunde det innebära att en stor del av de intagna med annat modersmål inte fick del av värdefull information om utbildning och utbildningsmöjligheter.

Om man ska säga att det är alltså en bra fråga... rätt fråga, hur många förstod... kanske 50%.

Intagna med samma modersmål, men också intagna med kunskaper i andra språk, kunde vara en resurs då både frågor behöver ställas och förtydliganden ges om den information som var avgörande för att förstå och hantera intresseanmälningar och ansökningar till utbildning inom anstalterna.

En viktig grund för *förståelse* var förmågan att själv kunna *kommunicera* och utbildning i det svenska språket upplevdes påverka möjligheterna att ta till sig formell information som gavs, men den kunde också bidra till att den intagne på ett mera informellt sätt fick förståelse för sin omgivning. Det handlade här om att såväl förstå som att bli förstådd. Genom vardagliga samtal med personal på anstalten framträdde kulturella vanor och traditioner och det bidrog till synliggörande av svenska kontexter såväl inom som utanför anstalterna.

Så att jag kan ha eller kunna prata med vakterna här, dom pratar svenska...

Man behöver det här för att man ska kunna kommunicera med personal och med folk här på svenska. Det höjer lite min kulturnivå.

Direkt har jag sökt för svenska. Så att jag kan kommunicera i alla fall med personalen.

Viljan att *förstå* det svenska samhället motiverades också av att den intagne hade en *svensk anknnytning*, familj och barn som levde i Sverige och talade svenska. För att kunna förstå och följa med i den samhälleliga och kulturella kontext som familjen levde i, betydde kunskaper i det svenska språket mycket. Genom språket gavs möjlighet till delaktighet och inflytande, och utbildning i svenska språket och om det svenska samhället blev därför både intressant och betydelsefull.

Jag har en x som är x år gammal och x kan inte serbiska. Så när dom kommer och hälsar på, x bara snackar på svenskt språk och jag måste förstå. Jag vill ha konversation med mina barn, så jag vill lära. Jag vet att jag har utvisning men min fru är svensk, Ja, och mitt barn är svenskt också.

Motivationen för studier blev särskilt framträdande när det gällde utbildning som kunde leda till arbete efter frigivning och här avsågs såväl yrkesutbildning som akademisk utbildning. Framtidsdrömmar och planering för yrkesverksamhet efter avtjänat straff innebar att kunskaper och färdigheter behövde utvecklas, kompletteras och fördjupas, eftersom så gott som all yrkesverksamhet idag ställer krav på utbildning, samtidigt som den tidigare yrkeslivserfarenheten ofta låg några år tillbaka i tiden.

Jag gillar det här inom x-branschen och så. Jag skulle vilja få en utbildning inom det så att jag kan bli ansvarig i nån x-firma. Det skulle vara viktigt för mig att gå kurser.

Jag har detta inom x, då har vi tänkt starta eget så att vi kan ta ett område där vi kan x.

Jag tänkte starta eget efter så då måste man i alla fall kunna x. Jag behöver dom kunskaperna.

...om man kan fortsätta med den utbildningen som man haft innan då, om man kan fortsätta med den utbildningen...

Tänkarna och funderingarna om ett framtida arbetsliv innebar alltså dels att återuppta tidigare yrkesverksamheter, och att efter påbyggnadsstudier få mera kvalificerade och ledande arbetsuppgifter, och dels att få möjligheter att starta om från början och bygga nytt.

Begränsad tillgång till utbildning under tiden för verkställighet upplevdes ofta mycket frustrerande och kunde påverka motivationen för studier i negativt hänseende. Anstaltens organisation av kurser och studieutbud och det begränsade antalet studieplatser ifrågasattes kraftfullt och likaså den begränsade tid som erbjöds för studier.

Det är så här att jag har vart länge tid nu i fängelse och det har inte vart så mycket utbildning på andra ställen här, så inte... jag har tappat så mycket i luften alla dessa år. Ja... jag har missta under 4 år. Under 4 år har jag inte gjort nånting.

...uppmuntran tycker jag, ifrån Kriminalvården och satsa på utslussningsmöjligheter för folk som vill komma vidare med sitt liv och utbildning... Men så som jag upplever nu, det är nästan det går... de krymper möjligheterna.

Ja tiden är så stor brist, och där det här är en kritik... När jag var på x var det helt OK. Jag studerade 8 timmar om dagen varje dag. Sen när jag kom till x där fick man bara studera halvtid. Sen hamnade jag i x och det var där ändå mindre och här likaså, här är två dagar ungefär.

Förutom begränsat utbud av utbildning och begränsat antal studieplatser gavs också andra skäl till att studier inte varit möjliga att påbörja; utvisning efter avtjänat straff, typ av brottslig handling som informanten dömts för men också ovilja hos personal att medverka till att en intagen skulle få tillgång till utbildning under anstaltsvistelsen. (Se vidare under avsnittet *Möjligheter till och hinder för studier*.)

Motivationen för studier var således generellt hög och kommentarer som visade på låg eller ingen motivation var sällsynta. Då detta vid något tillfälle berördes var ett skäl till obefintlig motivation själva upplevelsen av situationen att vara fängslad. Förmåga till koncentration och fokusering på studier fanns inte på grund av funderingar över brott, straff och framtid.

Jag vet att ni lärare anstränger er, men det når inte oss. Vi kan sitta där och glo, men det fastnar ingenting, våra tankar är någon annan stans. Så är det för mig personligen, bara förlorad tid. Jag kan sitta i skolan, men det händer ingenting. Jag är inte motiverad.

Ett annat skäl som angavs som låg motivation för att delta i utbildning var att den utbildning som genomförs inom Kriminalvården inte har något värde i samhället utanför murarna.

Jag kan inte, om vi går tillsammans säger att jag har gått i skolan här och blir mekaniker, och så har du också gått mekaniker men du har andra kompisar andra folk. Och sen kommer jag med likadant papper som du har, kanske samma skola som du har, vad ska jag göra där? Jag kommer att bli petad. Mina papper är inte värda ett piss på mattan.

Man känner sig andrahands... alltså inte lika mycket värd...

Tiden för studier under verkställighet bedömdes som förlorad tid och det påverkade motivationen i negativ riktning. Trots beskrivning av motstånd mot studier så framfördes ändå betydelsen av att Kriminalvården försökte och ansträngde sig för att motivera till deltagande i utbildning. Det var viktigt att Kriminalvården försökte påverka de intagna till konstruktiv och betydelsefull sysselsättning under tiden på anstalt.

Man kan göra något är människor som sitter i fängelse. Ge dom lite chans att dom ska bara känna av något... så människor måste bara hitta någon motivation och du vet, man måste hjälpa dom lite grand. Och man måste ge en chans till dom som vill prestera att dom ska läsa, på heltid...

Sammanfattningsvis grundade sig den tydligt uttalade motivationen för att studera och delta i utbildning inom Kriminalvården på viljan och behovet att *förstå* den kontext och det samhälle som den intagne levde i samt att *förstå och lära sig* det språk som var vistelselandets språk. Med denna kunskap som grund kunde individen både *göra sig förstådd* och förhoppningsvis också *bli förstådd* av de människor, den institution och det land som hon eller han mötte och vistades i.

Grunden för all kommunikation - språk

Betydelsen av att kunna kommunicera med sin omgivning, inte bara under anstaltsvistelsen utan i alla livets sammanhang och situationer, kunde inte nog betonas och innebar att informanterna med stor tydlighet framhöll **behovet** av *språkstudier*. Språkkunskaper och språkfärdigheter ansågs vara grunden för att utvecklas som människa, upprätthålla kontakter med familj och vänner, fungera i ett samhälle och utöva ett yrke. Behovet av att utveckla språkfärdigheter utgick från såväl ett kortsiktigt och närallgande perspektiv som ett långsiktigt och framtidsinriktat sådant. Önskemål om kurser med inriktning på utveckling av språkkunskaper stod således överst på önskelistan när det gällde studier under tiden för verkställighet.

Jag känner inte till vilka program som finns men det enda jag vet är att det bästa är att studera svenska och engelska, det kan jag väldigt lite också. Det höjer lite min kulturnivå och man behöver det här för att man ska kunna kommunicera med personal och med folk här på svenska.

Jag vill ha konversation med mitt barn. Så jag vill lära.

Jag behöver svenska, jag behöver engelskkunskaper, jag menar språket. Tyska. Jag behöver dom kunskaperna. Jag tänkte starta eget efter fängelse så man måste i alla fall kunna prata med människor, ha kontakt.

Jag tycker att dom ämnena är lämpliga och... det är bra och... man ska utveckla språk och kunskap i språket och... det är viktigt att man pratar ordentligt.

I första hand efterfrågades studier i *svenska språket* och för dem som inte hade möjligheter att studera under anstaltsvistelsen var planen att studera språk och kommunikation efter frigivningen.

Jag ska läsa på högskolan när jag kommer ut. Jag menar nåt som handlar om... kommunikation och media.

En annan aspekt som framkom vad gällde betydelsen av språkfärdigheter var att försöka motivera unga intagna att ta vara på möjligheterna att under verkställigheten studera språk. Här handlade det om att få unga att förstå att språkkunskaper har avgörande betydelse för möjligheterna till ett gott liv i framtiden, för att få tillgång till arbete och att kunna anpassa sig till det svenska samhället.

Det språk som efter svenska efterfrågades mest frekvent som studieobjekt var *engelska*. Kunskaper i engelska skapade, enligt informanterna, möjligheter att kommunicera med många människor och i många olika miljöer, och gav tillträde till såväl kulturella sammanhang som professionella och samhällsliga sådana. Ett sätt att utveckla färdigheterna i det engelska språket, förutom genom formella studier, var också att i samtal på anstalten "tvinga" sig att kommunicera på engelska med personal och övriga intagna samt att läsa engelska texter.

Som sagt, jag tvingar mig att... använda just nu, tvingar mig att använda engelskan mest och... utveckla... just det språket. Jag vill komma på en högre nivå. Läser böcker på engelska jämt så... och det går bra, ganska... blir riktigt bra.

Övriga språk som nämndes som studieobjekt var tyska och spanska. Återigen var det behovet av att kunna kommunicera med många människor i olika miljöer som angavs som skäl för studierna. Dessa båda språk betraktades, liksom engelskan, som "universella" språk. Behovet av språkstudier kan diskuteras mot bakgrund av det tidigare presenterade resultatet av informantgruppen som en mångspråkig grupp och den muntliga förmågan att kommunicera på flera språk hade i stor utsträckning utvecklats utan formella språkstudier. Utveckling av skriftlig kommunikativ förmåga stöds ofta av mera formell undervisning för att på djupet förstå skriftspråkliga strukturer och formalia och möjligen var det önskemål att utveckla just de skriftliga språkfärdigheterna som avspeglades i det stora behovet av språkstudier.

Möjligheter till och hinder för studier

Som redovisats ovan fanns det en mycket stark motivation hos informanterna att delta i studier under tiden för verkställighet och motivationen utgick från en uttalad vilja att ”gå vidare”, att utvecklas och att ”må bra”. **Önskemål** om inriktning på studierna var sprungna ur den enskilde individens tidigare studiebakgrund och erfarenheter men också utifrån **behov** som uppkommit på grund av situationen som intagen på en kriminalvårdsanstalt och vistelsen i ett nytt land. Utbildningsbehov och utbildningsönskemål var således tätt kopplade till varandra och i avsnittet nedan redovisas informanternas upplevelser av hur önskemål om och behov av studier togs emot och möjliggjordes under tiden för verkställighet.

De utbildningsönskemål som framfördes av informanterna gällde såväl yrkesutbildningar, påbyggnadsutbildningar på tidigare utbildning som ämnesstudier på både grundläggande och akademisk nivå. De varierande individuella önskemålen om utbildning hade i mycket begränsad utsträckning tillgodosetts och möjligen kan detta vara en orsak till att det ovan redovisade behovet av språkstudier i svenska var så omfattande. Utbildning förutsätter ju goda kunskaper och färdigheter i det undervisningsspråk som används och önskemålen om att studera svenska var, som tidigare redovisats, tydligt uttalat och prioriterat av informanterna. Med hjälp av goda svensk kunskaper kanske önskemål om studier kunde tydliggöras och motiveras och själva studierna fungera på ett tillfredsställande sätt.

Det som informanterna upplevde som möjligheter eller hinder för studier inom Kriminalvårdens utbildningsorganisation kan beskrivas utifrån dels *organisatoriska* aspekter och dels *personliga/individuella* aspekter. Med organisatoriska aspekter avses här *studievalsmöjligheter, tillgång* till studier, *tid* för studier och *kontinuitet* i studierna, medan personliga aspekter är knutna till den enskilde *individens egenskaper* och *situation*.

Utbildningsorganisation

Utifrån de önskemål om studier som framkom upplevdes utbudet av kurser och utbildningar som begränsat och *valmöjligheterna* var få. Detta gällde såväl yrkesutbildningar som mer teoretiskt inriktade studier, samt även studier i svenska för invandrare.

Nej det finns inte mycket att välja på här på X. Nej det finns det inte.

Det är inte mycket man kan välja här. Det är därför det är för planerat... att jag inte kan studera nåt.

Jag har frågat så många gånger, har ni nåt som jag kan... nån utbildning så man kan jobba med rörmokare eller såna utbildningar, eller i el och så, men det hade dom inte. Om det fanns kurser eller utbildningar och så som jag kunde gå på, det skulle va viktigt för mig.

Det var samma sak när jag kom hit och frågade om spanska, men dom sa att dom har inte tillgång till det, och så har det gått ett år...

För att då vill jag gå i skolan, för att när jag kom hit då kunde jag inte språket. Jag kunde bara serbiska. Jag sa att jag ville läsa svenska och sådär, men det sa dom att, har inte då, dom hade det inte.

Däremot presenterades och erbjöds informanterna att delta i de kurser som ”fanns” organiserade på de enskilda anstalterna, även om dessa inte alls överensstämde med individens önskade studieval. De erbjudna utbildningsalternativen, trots att de inte var önskade eller valda, innebar möjligheter till sysselsättning under verkställigheten och bidrog också till att informanterna upplevde att de kunde hantera sin situation som fångslade.

Dom har erbjudit mig utbildning på det arbetet som mina chefer jobbar med på verkstad. Dom gör hål i metall, skära metall. Det är bara såna maskiner...

Jag måste ha mina tankar liksom, ockupera mig med nånting under tiden jag är här. Det måste jag...

Några informanter uttryckte också en känsla av okunskap om vad som egentligen var möjligt att studera och i något fall bottnade denna osäkerhet och okunskap i att det inte gavs information eller att det var svårt att förstå information om aktuella utbildningsmöjligheter.

De kurser och utbildningar som var intressanta utbildningsalternativ för de intagna under anstaltsvistelsen, hade ofta ett begränsat antal platser och detta innebar en lång väntan på att få *tillgång* till önskade och valda studier. Ett annat skäl till att studier inte var möjliga att påbörja var enligt informanterna bristen på lärare och vid några tillfällen uppgav informanterna att de inte alls förstod varför de inte fick möjlighet att studera.

Jag fick aldrig gå i skolan, och dom är ... studier... platser är begränsade, sex stycken... sex stycken ifrån varje avdelning så... jag fick aldrig plats i skolan.

Jag väntar på den utbildningen, har inte börjat än.

Först har jag väntat 2 år att komma in. (Intervjuare: Sökte du när du kom direkt?) Ja direkt när jag kom in.

Nej, dom säger att det är jättesvårt att hitta en lärare som kunde undervisa mig.

När det gäller mig ja... men jag vet att andra fick skola och utbildning, men jag fick negativt beslut.

(Intervjuare: Är det så att du skulle vilja studera?) Ja. (Intervjuare: Och du har velat studera under lång tid i Kriminalvården men inte fått chansen?) Nej, jag har inte fått chansen. (Intervjuare: Och du har sökt och dom har gett dig olika anledningar?) Nej dom har inte gett mig någon förklaring.

Brist på information, otydlighet och upplevd godtycklighet vad gällde tillgång och möjligheter till studier skapade osäkerhet och oro hos informanterna. Samtidigt var motivationen att utbilda sig stark och innebar ständigt nya försök att få påbörja studier för några informanter, trots väntan och avslag på ansökningar.

(Intervjuare: Ska du söka studier där också?) Ja det är självklart. Vi får se vad som kommer att ske under tiden där.

En förutsättning för att studier ska resultera i ett betyg eller en examen av något slag är att den intagne ges *tid* för studier och upplevelsen bland informanterna var att den tid som var möjlig att ägna åt studier var alltför begränsad. De intagna menade dessutom att studieförutsättningarna när det gällde just tid för studier, hade försämrats sedan tidigare.

Fem timmar blir det per vecka. Det blir två och en halv och sen två och en halv.

Vi sitter inte i skolan så mycket... du vet... och halvtidsstudier. Det är inte praktiskt.

Det var hela tiden, åtta timmar per dag. Det var bra.

Man kunde... förut man hade mer pengar du vet, dom satsade mycket mer på utbildning och jobb och allt möjligt. Det är mycket sämre, mycket sämre nu.

Tiden för studier skiljde sig åt mellan olika anstalter och vid förflyttningar mellan dessa förändrades således studiemöjligheterna för den enskilde individen. Orsakerna till de varierade studiemöjligheterna på anstalterna var inte kända av informanterna och de uttalade en otillfredsställelse över att till exempel ha fått minskad tid för studier vid förflyttning från en sluten till en mera öppen anstalt.

Önskemål om att få studera på heltid under verkställigheten dominerade klart och såväl en förändrad utbildningsorganisation som lyhörddhet för de intagna som verkligen var motiverade för studier efterfrågades.

Anstalten möjliggöra... på något annat sätt organisera, vad heter det skolverksamhet, och vissa intagna är motiverade att läsa. Dom får inte tillräckligt med tid... ja med hjälp på anstalten.

Om man måste ge en chans till dom som vill prestera att dom ska läsa, på heltid, och det måste vara en prioritet. Jag säger så här, på vår avdelning finns fyra, fem stycken du vet som verkligen vill läsa på heltid och som... som... verkligen försöker, ja, som kämpar verkligen men dom får inte chans.

Jag vill läsa på heltid.

Ivern att få fullfölja påbörjade studier innan frigivning var oftast den bakomliggande orsaken till önskemålen om heltidsstudier.

Möjligheten att kunna fullfölja påbörjade studier är förutom tid beroende av *kontinuitet* i dessa, oavsett om den intagne under sin verkställighet förflyttas mellan olika anstalter. Informanternas erfarenheter av studiekontinuitet var såväl positiva som negativa. Utbildningsorganisationen inom Kriminalvården erbjuder idag den studerande, beroende på studieinriktning, möjligheter till handledning av såväl distanslärare som lärare vid lärcentrum på den anstalt hon eller han befinner sig. Lärarens betydelse var tydlig uttalad och helst önskade informanterna att ha nära till stöd och handledning för att lyckas väl i sina studier.

Jag vet inte, jag tror inte det är skillnad mellan anstalterna, för jag har en distanslärare som jag läser, sen har jag vanliga lärare som egentligen... dom kan inte hjälpa mig mycket. Men däremot den distansläraren som jag har dom har hjälpt mig faktiskt hela vägen. Det är jag ganska nöjd med men helst skulle man vilja ha dom på plats.

Det fanns emellertid också erfarenheter av bruten kontinuitet i studierna utan att orsakerna till detta var tydliggjorda för informanten. Avsaknad av information om grunderna för förändringen ledde till osäkerhet hos informanten och till en mängd obesvarade frågor av såväl organisatorisk som av mer personlig karaktär. Hade informanten möjligen själv på något sätt varit orsak till att Kriminalvården avbröt möjligheterna till studier?

Jag läste engelska, tyska och samhällskunskap. Ja det gick bra, jag hade fullstudie. Efteråt jag bytte anstalt 2008 till x. Då dom har avbrutit mina studier. Jag hade böckerna från skolan så jag var tvungen att lämna tillbaka allting i xx. Så när jag kommer till x jag ville ha mina böcker nu. Dom sa nej.

Den enskilde individen

Den retoriska fråga som ställs i avsnittet ovan återkom hos informanterna i de fall de upplevde att de hindrats antingen att erhålla en studieplats eller att utan förklaring fått avsluta sina studier. De kunde vid de här tillfällena inte förstå den uppkomna situationen på annat sätt än att det var *personliga* och *individuella egenskaper* som hindrade dem från att få tillgång till en studieplats. De egenskaper som informanterna lyfte fram som möjliga hinder var till exempel etniskt ursprung, men

också generellt nedvärderande egenskaper som tillskrevs individen. Informanterna kände sig i de här fallen utlämnade åt omgivningens godtycke huruvida de fick tillgång till en studieplats eller inte och den redan pressande situationen som intagen blev om möjligt än mera påtaglig.

Dom avbröt mina studier därför jag sa att jag är y (angivet etniskt ursprung). Dom sa inget men i smyg dom avslutade min gymnasie... min skola.

Det är självklart att jag trodde att jag skulle få fortsätta studierna. Det kommer... en katastrof. Det är en kille som inte tycker om uteliggare... jag är inte nån jävla apa. Så här efteråt jag får inte böckerna, så han säger till mig: Inte just nu.

Förutom personliga egenskaper menade informanterna att den *situation* de befann sig i också kunde utgöra ett hinder för studier. Det var inte ovanligt att informanterna efter avtjänat straff skulle utvisas ur landet och de upplevde att såväl den personal de dagligen träffade som lärare, förklarade att de inte erhöll någon studieplats just på grund av utvisningsbeslut. Önskemål om att till exempel få studera svenska för att kunna kommunicera med sin omgivning under verkställigheten beaktades således inte eftersom de inte skulle vistas i landet efter frigivningen.

Jag ville lära mig svenska från början och så men det var i x, dom sa hela tiden att men du har utvisning, så jag kunde inte läsa. Alla som fanns där, inte bara från en utan... jag har frågat så många gånger och jag har bett dom om det och...

Jag har varit här i ett och ett halvt år - två år och sagt att jag vill gå i skolan och dom har sagt hela tiden för att jag har utvisning då har dom inte... personal... så mycket personal att gå i skolan.

Jag vet att jag har utvisning men jag vill lära mig svenska.

Den situation som den intagne försatt sig i, att ha begått ett brott och straffats för det, upplevdes också som en orsak till att de inte fick tillträde till studier under verkställigheten. Detta blev för informanterna ytterligare ett straff vilket dessutom utfärdades av den personal som hade ansvar för aktiviteter och återanpassningsinsatser inom Kriminalvården.

...den personen sa att vi är straffade här och vi ska inte ha det bättre än dom på utsidan. Och... vi är fara för sambället och vi ska piskas här och det är typ... Ni ska arbeta säger hon, men det finns väl tid att läsa där i verkstaden också, för arbetet gäller bara halvtid eller nåt.

Sammanfattningsvis framträdde en viss otillfredsställelse med såväl möjligheterna att bedriva studier som med de förutsättningar som informanterna menade var nödvändiga för studieframgång och studieresultat. Informanterna önskade fler utbildningsplatser, mer tid och kontinuitet i studierna samt en tydlighet och transparens när det gällde på vilka grunder och hur beslut om studietillgång och studieplats fattades.

SAMTAL OM BRUK AV DET SVENSKA SPRÅKET OCH DATORVANA

I det sista avsnittet i resultatredovisningen i föreliggande rapport redovisas den del av studien som utgick från de kvantitativt inriktade delarna i samtalen (Bilaga 1). De frågor som ställdes och de påståenden som skulle bearbetas innebar att informanterna värderade sin förmåga att använda det svenska språket i såväl tal som skrift, samt att de värderade sin datorvana och förmåga att hantera olika funktioner på en dator. Av Tabell 1 nedan framgår resultaten avseende bruket av det svenska språket och i Tabell 2 redovisas datorvana och datorhantering. Alla de tio informanterna hade möjlighet att besvara samtliga frågor. I Tabell 1 redovisas emellertid svar från endast nio informanter eftersom en informant inte hade några kunskaper i det svenska språket.

De flesta informanterna bedömde sin förmåga att kommunicera muntligt på svenska som god och de menade att de inte hade några stora problem med att vara sig lyssna på svensk radio eller titta på svensk TV (Tabell 1). Dessa svar kan jämföras med tidigare redovisade resultat från den kvalitativa delen av studien, i avseendet att informanternas muntliga språkkunskaper, både i svenska och i andra språk, var tillräckliga för att kunna användas i vardagliga samtalsituationer.

När det gällde att läsa texter av olika slag på svenska visade resultaten tydligt att kortare texter var lättare att läsa än längre sammanhängande sådana (Tabell 1). Skyltar och meddelande på mobil eller på Facebook beredde till exempel inga svårigheter medan böcker och brev från myndigheter innebar problem för flera av informanterna. Att läsa svenska tidningar bedömdes som relativt enkelt men det är viktigt att här uppmärksamma att vid frågor av det slag som intervjuunderlaget innehöll gavs inte svar på hur eller vad informanterna läste när de läste tidningar. Genom att läsa endast rubriker kan individen uppleva sig informerad om nyheter och aktuella händelser och detta innebär då läsning av mycket kort text. Läsning av brödtext och artiklar, sammanhållna textavsnitt, ställer högre krav på läsförmågan.

För samtliga frågor som innebar värdering av förmågan att skriva på svenska (fråga 12-17) redovisade över hälften av informanterna svårigheter av olika grad (Tabell 1). Svårigheterna framträdde vid skrivning av såväl korta som längre skriftliga meddelanden eller uppgifter. Även i detta avseende överensstämmer resultaten med tidigare redovisade resultat från de kvalitativt inriktade frågorna under samtalen.

Informanterna framförde vid olika tillfällen under samtalen sin frustration över att de inte hade möjlighet att använda datorer i den utsträckning de önskade under tiden för verkställighet. Denna situation är en följd av de olika typer av restriktioner som råder för intagna på anstalt och kan medföra att datorvana och hantering av olika program och funktioner på datorer inte kan underhållas och utvecklas i alla avseenden. Över hälften av informanterna redovisade dock grundläggande datorskunskap när det gällde att söka information på nätet, använda e-post och ordbehandlingsprogram för att till exempel skriva brev. De uppgav också att de kunde använda ordböcker och rättstavningsprogram som stöd i sitt skrivande (Tabell 2).

De funktioner som i denna studie beredde över hälften av informanterna svårigheter var kunskap om hur ett chatprogram fungerade, hur nedladdning och installation av program gick till, hur bilder, dokument och musik kunde sändas via nätet, hur databehandlingsprogrammet Excel kunde användas och hur en hemsida konstruerades (Tabell 2).

Du bruker kanskje språket i landet du nå er i på mange måter og i mange situasjoner. Nedenfor følger en liste med situasjoner der du kanskje forstår og selv bruker dette språket. Kryss av for i hvilken grad du (han/hun) opplever å ha problemer med språket. Sett ett kryss på hver linje.

Tabell 1. Bruk av det svenska språket

	Jeg forstår eller bruker [aktuelt språk] når jeg	Ingen problemer	Litt problemer	Store problemer
1.	Snakker med venner	5	3	1
2.	Snakker med butikkpersonale, bussjåførere og lignende	5	3	1
3.	Snakker med lærere eller personer på offentlige kontorer	7	1	1
4.	Ser på TV og film	4	5	
5.	Lytter på radio	5	2	2
6.	Leser brev fra offentlige kontorer	3	5	1
7.	Leser meldinger på mobiltelefonen	6	1	1
8.	Leser på Facebook, MSN og lignende	6	1	2
9.	Leser skilt, oppslag og lignende	8	1	
10.	Leser aviser	7	1	1
11.	Leser bøker	5	1	3
12.	Skriver brev eller postkort	4	4	1
13.	Skriver meldinger på mobiltelefon	4	4	1
14.	Skriver på Facebook, MSN og lignende	3	3	3
15.	Skriver e-post	3	3	3
16.	Fyller ut skjema til offentlige kontorer	4	2	3
17.	Skriver det som har med skole eller arbeid å gjøre	3	4	2

Disse spørsmålene dekker en del dataferdigheter (IKT-ferdigheter). Hvor mye kan du (han/hun) innen følgende områder? Sett ett kryss for hvert utsagn.

Tabell 2. Kompetens for å anvende dator

		Kan ikke noe	Kan litt	Kan ganske mye	Kan nesten alt	Kan alt
1.	Bruke tastaturet på en datamaskin	1	1	3	3	2
2.	Bruke musepekeren	1		1	2	6
3.	Bruke internett til å søke etter informasjon eller opplysninger	3	1		3	3
4.	Legge ut informasjon på internett	4	1	1	2	2
5.	Skrive, sende og lese epost (email)	3	1		2	4
6.	Sende bilder eller andre dokumenter med epost (som vedlegg)	5			3	2
7.	Lage en egen personlig hjemmeside	7	1	1	1	
8.	Bruke "chatte"-program (for eksempel MSN)	6			2	2
9.	Sende bilder, dokumenter eller musikk på MSN	7		1	2	
10.	Bruke datamaskin til å skrive brev	1		1	3	5
11.	Bruke grafikk eller tegneprogram	5	3	1	1	
12.	Bruke minnepinne eller cd i datamaskinen	5	1		2	2
13.	Bruke regneark (for eksempel Excel)	8	1		1	
14.	Bruke søkemotor (for eksempel Kvasir eller Google)	3			1	5
15.	Laste ned og installere programmer på en datamaskin	6	1	1	1	1
16.	Bruke elektronisk ordbok/retteprogram	2		1	1	5

AVSLUTANDE DISKUSSION

Betydelsen av utbildning kan i dagens samhälle inte nog betonas och de styrdokument som reglerar vuxenutbildning poängterar att individen ”ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling.” (SFS 2010:800, kap. 20, 2§). Det framhålls vidare att det är individer med kortast utbildning som ska prioriteras och att utbildningssatsningarna ska planeras och genomföras utifrån den enskilda individens behov och förutsättningar. Även inom Kriminalvårdens utbildningar prioriteras intagna med kortast utbildning och utbildningsinsatser planeras utifrån den enskildes behov (Handbok för Kriminalvårdens Klientutbildning, 2011:5). I detta avslutande avsnitt diskuteras utbildning inom Kriminalvården mot bakgrund av dessa författningar samt utifrån de resultat som presenterats. Diskussionen omfattar också reflektioner över studiens forskningsansats och genomförande.

Utbildningsbakgrund, utbildningsbehov, utbildningsmotivation och utbildningsönskemål hos intagna som inte har svenska som modersmål på svenska kriminalvårdsanstalter, har varit föremål för studier i det här presenterade forskningsprojektet. Studien bygger till allra största del på en kvalitativt inriktad forskningsansats och resultaten gäller således för den grupp intagna som deltagit som informanter. Sammanlagt har tio intagna med serbiskt ursprung medverkat i studien och det är angeläget att poängtera att de resultat som presenteras inte är möjliga att överföra till gruppen intagna med serbiskt ursprung generellt.

Kvalitativa studier handlar om att tolka data, systematisera upptäckter och att se en del av verkligheten på ett nytt sätt genom den text som forskaren presenterar. Kunskaps- och teoritillskott innebär att de som tar del av forskarens beskrivande redovisningar av resultatet

...kan ha fallbeskrivningen i åtanke när de tänker på andra fall, och då eventuellt upptäcka relevansen av den gestaltning, som den kvalitativa analysen resulterat i. (Larsson, 1994, s. 180)

En tydlig och välstrukturerad gestaltning av forskningsresultaten kan bidra till igenkännande och förståelse vad gäller liknande situationer och företeelser som de som studerats, men är beroende av forskarens förmåga att förmedla sin tolkning. Resultaten från detta forskningsprojekt borde således kunna vara till stöd i möten med intagna med såväl serbiskt ursprung som annat etniskt ursprung, då utbildningsfrågor står i fokus för information och samtal.

Genom de samtalsliknande intervjuerna var det möjligt att få en djup förståelse för den enskilde informantens uppfattningar och erfarenheter. Den återkommande uppföljningen av frågor som ställdes och förtydliganden genom tolkhjälpen, innebar att forskaren fick tillgång till kontextuell information som gav en rik innebörd åt informanternas utsagor. I möten mellan olika etniska och kulturella förhållande är denna djupa kunskap nödvändig för att inga missuppfattningar ska uppstå men också för att eventuella förutfattade meningar ska kunna problematiseras och analyseras.

De frågor som ställdes och de påståenden som skulle värderas i den mer kvantitativt inriktade delen av intervjun, stärker till en del de resultat som framkommit genom analysen av den kvalitativt inriktade intervjudelen. En del frågor väcker emellertid nya funderingar som inte var möjliga att besvara utifrån intervjuunderlaget, och vissa delar av underlaget fokuserar innehållsliga områden som informanterna inte upplevde relevanta i sammanhanget. Detta gällde företrädesvis frågor och påståenden med fokus på datorfärdigheter. Informanternas möjligheter att såväl upprätthålla som

utveckla datorfärdigheter under tiden för verkställighet är synnerligen begränsade med tanke på de säkerhetsrutiner och användarrestriktioner som råder vid Kriminalvårdens anstalter.

Vad gäller genomförandet av insamling av empiriska data planerades detta på ett noggrant och genomtänkt sätt med skriftliga underlag och möten mellan projektledning och genomförare då såväl urval, genomförande som erfarenheter av intervjugenomförande analyserades och diskuterades. Detta har resulterat i ett så likartat datainsamlingsarbete som det är möjligt att åstadkomma, och det framträder bland annat i de transkriptioner som varit underlag för analyserna av datamaterialet. Vid funderingar över urvalet av deltagande informanter känns det angeläget att lyfta fram förhållandet att samtliga medverkande var något äldre. Yngre intagna saknades således och eventuella konsekvenser av detta diskuteras vidare i avsnitten nedan.

Informantgruppen

De deltagande informanterna var mellan 40 och 60 år gamla och födda i det forna Jugoslavien. De redovisade alla en god grundläggande skolutbildning och det finns anledning att här fundera över huruvida en yngre informantgrupp hade redovisat samma goda nivå på sin grundläggande utbildning. Den utbildningsorganisation som beskrivs av såväl deltagande informanter som i dagsaktuell information om utbildningssystemet i Serbien (Bilaga 2) är emellertid överensstämmande och har alltså varit gällande under en längre tidsperiod. Det som trots detta skulle kunna ha påverkat utbildningsmöjligheterna för yngre individer är den konfliktsituation under 1990-talet som resulterat i att det forna Jugoslavien delats upp i ett antal olika länder. Huruvida nya nationella förhållanden har påverkat möjligheterna för unga att fullfölja såväl grundskole- som gymnasiestudier är således viktigt att ha i beaktande vid möten med unga intagna med serbiskt ursprung.

Gruppen unga intagna är också viktig att uppmärksamma mot bakgrund av resultaten från den tidigare kartläggningen av intagnas utbildningsbakgrund och utbildningsbehov. Där framkom att många unga intagna med svenska som modersmål hade en låg utbildningsnivå och deltog dessutom mera sällan än äldre i den utbildning som erbjöds inom kriminalvårdsanstalterna (Eriksson Gustavsson & Samuelsson, 2006). Är det möjligen så att den kraftfulla och tydligt uttalade motivationen för studier, hos de i denna studie deltagande informanterna, är kopplad till ålder i avseendet att både livserfarenhet och yrkeslivserfarenhet har synliggjort nödvändigheten av utbildning för att kunna förändra livsmönster och bryta med den brottsliga karriären? Utbildning är förvisso en väg till förändring för alla människor (SFS 2010:800) men det är möjligen en än större utmaning för Kriminalvårdens utbildningsorganisation att synliggöra utbildningsbehovet och bidra till att utbildningsmotivationen stärks särskilt hos unga intagna.

Motivation – information - språk

De allra mest framträdande resultaten i föreliggande studie kan representeras av orden i ovanstående rubrik och detta diskuteras i rapportens sista avsnitt nedan.

Informanternas starka önskan att få delta i de utbildningar och kurser som Kriminalvården organiserar genom sina lärcentra är ett framträdande resultat. Trots väntan på utbildningsplats och trots upplevd otydlighet vad gäller olika studiemöjligheter, uttrycks en tydlig önskan om att få studera under tiden för verkställighet. Behovet av utbildning är grunden för den motivation som framträder klart och behovsupplevelsen kan förklaras mot bakgrund av de olika erfarenheter som informanterna delger under samtalen. Erfarenheterna kommer från *tidigare utbildningsdeltagande*, och den goda grundläggande utbildningsnivån som redovisas innebär att de är förvissade om att de klarar av att studera, de vet vad det innebär av insatser och ansträngningar och de vill utveckla sitt

kunnande och därigenom också utvecklas som människor. De är därmed företrädare för det som framhålls som den svenska vuxenutbildningens mål och syften "...att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling." (SFS 2010:800, kap. 20, 2§). Erfarenheterna grundar sig också på *livserfarenheter* av såväl personlig som yrkesmässig karaktär. Informanterna har upplevt och mött krav av olika slag i olika situationer. De har lärt känna sig själva och sina styrkor och svagheter och därmed också blivit medvetna om vad de vill och hur visioner och önskemål kan förverkligas. Utbildningsönskemålen utgår från en inre motivation grundad på självkännedom och medvetandegjorda behov. Den situation och den miljö som de intagna befinner sig i under tiden för verkställighet skapar också behov av utbildning och mera kunskap. Detta är nyvunna erfarenheter i ett nytt land med en ny kultur och ett nytt språk och önskan att *förstå den nya livssituationen* motiverar att delta i utbildning.

Informanterna redovisar vid några tillfällen skäl för sina önskemål att få delta i utbildning vilka inte så tydligt utgår från en inre motivation, utan är styrda av kontextuella och yttre faktorer. I dessa fall kan önskemålen mera karaktäriseras som flykt från annan sysselsättning under anstaltsvistelsen och ett sätt att få tiden för verkställighet att gå. Motivationen för studier är emellertid lika stark även i dessa fall, trots att den inte uppenbart närs av önskemål om personlig utveckling i olika avseenden.

Studiens deltagare, med sin tydligt uttalade motivation för studier, möts av Kriminalvårdens information om utbildningsorganisation och utbildningsmöjligheter vilken upplevs såväl otydlig, ofullständig som i vissa fall godtycklig. Studiens resultat visar på informanternas svårigheter att förstå hur de utbildningsprogram och kurser som erbjuds har "valts ut", hur ansökan och anmälan till studier ska göras, på vilka grunder beviljande av och tillgång till studieplats beslutas och också vilken betydelse utbildningen inom Kriminalvården kan ha ute i samhället efter frigivning. Antagning till studier kan, ur ett klientperspektiv, lyftas fram som en rättssäkerhetsfråga eftersom antagning/avslag till studieplats innebär en myndighetsutövning. Det är ingen informant som uppger att de är medvetna om att den med lägst utbildningsnivå prioriteras vid antagning till studier och att detta möjligen skulle vara ett skäl till att de fått vänta länge på en studieplats. Olika anstalters beviljande av deltagande i studier är också något som förbryllar informanterna. Exempel ges på att påbörjade studier på en anstalt avbrutits vid förflyttning till en ny anstalt utan att förklaringar till och skäl för denna förändring anförts. Totalt erbjuder Kriminalvården idag cirka 130 olika teoretiska kurser, men efterfrågan på vissa av dessa kurser är större än tillgången på lärarresurser och de yrkesutbildningar som Kriminalvården erbjuder är lokaliserade till endast vissa anstalter. Dessa förhållanden kan alltså innebära att intagna inte får tillgång till önskad utbildning men information om orsaker till avslag på ansökan om studier tycks inte alltid nå fram till den intagne och bli förstådd.

Den nya organisationen av Kriminalvårdens klientutbildning, med stöd av distansarbets sättet, är avsedd att säkra kontinuitet i studierna vid byte av anstalt under verkställigheten. En återkommande förklaring hos informanterna till varför studieplats inte erbjudits, var att de efter avtjänat straff inom svensk kriminalvård skulle utvisas ur landet. Oavsett nationalitet och etniskt ursprung ska intagen på kriminalvårdsanstalt ha samma möjligheter att utifrån individuella behov delta i utbildning (Europarådet, 1989), och om det finns grund för att anta att intagna med annat etniskt ursprung än svenskt missgynnas i avseendet tillgång till utbildning, bör detta särskilt uppmärksammas.

Informanternas funderingar gällande utbildningsmöjligheter och utbildningstillgång inom Kriminalvården visar på osäkerhet och emellanåt frustration över att inte kunna använda tiden inom anstalt på ett sätt som skapar möjligheter att underlätta anpassningen i samhället efter avtjänat straff. En redan pressad situation som intagen förstärks troligtvis av dessa upplevelser.

Utbildningsinformation som är tydlig, transparent och förståelig är nödvändigt för att den intagne ska se både möjligheter och hinder för utbildningsdeltagande under verkställigheten. Informationen bör dessutom vara känd av all personal inom Kriminalvården så att den intagne kan ställa frågor och få svar som speglar en gemensam syn på och förhållningssätt till Kriminalvårdens utbildningsuppdrag, utbildningsorganisation och utbildningstillgång. Självfallet har klientutbildningsansvariga och Kriminalvårdens lärare ett stort ansvar för olika typer av informationssatsningar, men möten mellan intagna och Kriminalvårdens alla olika befattningshavare behöver förmedla samma syn vad gäller betydelse av utbildning i dagens samhälle. En viktig befattningshavare som inte nämns alls av informanterna är studievägledaren som ju är en viktig person med kunskap om såväl utbildningsvägar som utbildningsmöjligheter och som är en värdefull inledande kontakt vid planering av den intagnes studier.

Den osäkerhet och de funderingar vad gäller utbildning inom Kriminalvården som redovisas ovan beror troligen till en del på att kommunikationen mellan intagen och Kriminalvårdens personal inte fungerar optimalt. Språket är nyckeln till förståelse, såväl hörförståelse som skriftspråklig sådan, och den informantgrupp som medverkat i denna studie har inte det svenska språket som sitt modersmål. Information om utbildning inom Kriminalvården ges företrädesvis på svenska och det undervisningsspråk som används i klientutbildningen är oftast svenska. Informanterna uppger själva att de emellanåt hjälper varandra att förstå den information som ges genom att samtala med intagna med samma modersmål som det egna och de kan också vid vissa tillfällen samtala på engelska, ett språk som fler intagna behärskar på olika färdighetsnivåer. Betydelsen av att intagna med annat modersmål än svenska får möjlighet att studera svenska för invandrare, sfi, är uppenbar när det gäller att skapa förutsättningar för att förstå ett nytt land, en ny kultur och ett nytt utbildningssystem, inte minst med tanke på den särskilda kontext som livet inom en anstalt innebär. För att informationssatsningar av olika slag ska få genomslag och nå fram till de intagna med ett annat modersmål än svenska kan möjligen följande åtgärder övervägas:

- samma information ges vid flera tillfällen
- information ges till grupper med samma modersmål
- tillfällen ges till samtal om information med annan intagen med samma modersmål
- återkommande tillfällen erbjuds för att ställa frågor till vårdare, lärare, studievägledare eller annan personal samt
- i särskilda fall ges kompletterande information på till exempel engelska.

Detta sätt att arbeta ställer krav på tid för såväl personal som den enskilde intagne. Det innebär också att **all** personal inom Kriminalvården har god kännedom om Kriminalvårdens klientutbildning och kan bidra med svar och förklaringar, eller med hänvisningar till experter, så att den intagne kan känna trygghet vad gäller utbildningsmöjligheter och utbildningsdeltagande. För att säkra att studier inte avbryts i samband med förflyttning mellan anstalter, kan en särskild rutin för uppföljning av kontinuiteten behövas.

Sammanfattningsvis visar resultaten i föreliggande studie att Kriminalvårdens klientutbildning står inför utmanande uppgifter när det gäller intagna med annat etniskt ursprung än svenskt. Detta innebär bland annat att

- (a) *särskilt uppmärksamma unga intagna ur denna målgrupp* och deras utbildningsnivå och utbildningsmotivation

(b) *organisera och genomföra information* om utbildningsorganisation och utbildningsmöjligheter på ett tydligt, lättförståeligt och transparent sätt så att intagna med annat modersmål än svenska har möjlighet att förstå och ta till sig denna

(c) *stärka möjligheten till utbildning i anstalt* för nämnda målgrupp genom att verka för att den ges samma formella rätt till utbildning i svenska för invandrare som fria medborgare har

(d) *tillgången till utbildning ses över* vilket innebär att *antalet utbildningsplatser* möjligen måste övervägas och detta gäller särskilt antalet utbildningsplatser inom sfi-undervisning. Dessa åtgärder skulle på ett konkret sätt visa att talet om betydelse av utbildning i dagens samhälle omsätts mer verkningsfullt i praktisk handling.

REFERENSER

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ds 2005:33. (2005). *Vuxenutbildningslag*. Regeringen, Utbildningsdepartementet.
- Eikeland, O-J., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (Red.) (2009). *Utdanning, utdanningsønske og -motivasjon*. København: Nordisk Ministerråd. TemaNord 2008:592.
- Eikeland, O-J., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (Red.) (2009). *Education in Nordic Prisons. Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. TemaNord 2009:508.
- Ely, M. (1991). *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken – cirklar inom cirklar*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson Gustavsson, A-L. (1997). *Att läsa - ett behov, ett krav, en nödvändighet. En analys av den första internationellt jämförande studien av vuxnas förmåga att förstå och använda skriftlig information. International Adult Literacy Survey*. Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi. Licentiatavhandling.
- Eriksson Gustavsson, A-L. & Samuelsson, S. (2007). *Kartläggning av intagnas utbildningsbakgrund – studiebehov*. Kriminalvården, Rapport 24.
- Eriksson Gustavsson, A-L. (2009). Dyslexi och vuxna. I: Stefan Samuelsson m fl *Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket*. Stockholm: Natur & Kultur. s. 202-214.
- Europarådet (1989). *Rekommendation No. R(89)12*.
- Holme, I.M. & Solvang, B.K. (2001). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Howitt, D. & Cramer, D. (2008). *Introduction to research methods in psychology* (2nd ed.). Harlow: Pearson/Prentice Hall.
- Huberman, M. & Miles, M. (1994). Data management and analysis methods. In: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp.428-444). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Kriminalvården. (2005). *Yttrande över Framtidens kriminalvård, SOU 2005:54*. Kriminalvården: Kriminalvårdsstyrelsen, Verksledningen, 2005 10 03; 2005-7042.
- Kriminalvården (2011). *Handbok för Kriminalvårdens Klientutbildning, 2011:5*. Norrköping: Kriminalvården, Huvudkontoret.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1994). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. I B. Starrin & P-G. Svensson (red.). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordisk pedagogik, 25*, 16-35.
- Mishler, E.G. (1986). *Research interviewing. Context and narrative*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Proposition 2005/06:123. *En modernare kriminalvårdslag*. Regeringen, Justitiedepartementet.

Proposition 2006/07:9. *Några följdändringar med anledning av ny kriminalvårdslagstiftning*. Regeringen, Justitiedepartementet.

Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber AB.

SFS 2007:152. *Förordning om utbildning vid kriminalvård i anstalt*. Regeringen, Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Regeringen, Utbildningsdepartementet.

SFS 2011:1108. *Förordning om vuxenutbildning*. Regeringen, Utbildningsdepartementet.

SOU 2005:54. (2005). *Framtidens kriminalvård*. Regeringen, Justitiedepartementet, Kriminalvårdskommittén.

Starrin, B., Larsson, G., Dahlgren, L. & Styrborn, S. (1991). *Från upptäckt till presentation. Om kvalitativ metod och teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.

U 2005/5584/S. (2005). *Förslag till ny skollag*. Regeringen, Utbildningsdepartementet.

Vetenskapsrådet (2007). *Etik. Forskningsetiska principer*.

Intervjuguide

Kjønn: Mann Kvinne

Fødselsår.....

Først noen spørsmål om din bakgrunn, nåværende situasjon og framtid. Vi vil gjerne at du beskriver utdanning, arbeid og ønsker.

1 I hvilket land ble du født?

2 I hvilket eller hvilke land ble dine foreldre født?

3 Hvilken skolegang og utdanning har du?
.....
.....
.....

4 Hvor gammel var du da du begynte på skolen?

.....

5 Hvor mange år har du *totalt* gått på skole?

.....

6 Hvor mange måneder i året gikk du på skolen (det vil si i de ulike utdanningene du eventuelt har)?

.....

7 Hvor mange dager i uken gikk du på skolen?

.....

8 Tok du noen avsluttende eksamen?

.....

9 Var det obligatorisk skolegang i ditt hjemland da du var i skolealder, og hvor mange år?

.....

10 Hva likte du og hva likte du ikke på skolen (forklar hvorfor)?

.....
.....
.....

11 Ønsker du å ta utdanning nå mens du er i fengsel? I tilfelle ja, hvilken utdanning?

.....
.....
.....

12 Hvis du vil ta mer utdanning, hva er ditt endelige ønske om høyeste fullførte utdanning?

.....
.....
.....

13 Har du hatt lønnet arbeid? Hvor lenge jobbet du i så fall og hva gjorde du i arbeidet?

.....
.....
.....

14 Hvis du har hatt arbeid, har arbeidet passet med den utdanningen du har hatt?

.....
.....
.....

15 Hvis du har hatt utdanning eller arbeid i hjemlandet ditt, opplever du at den kompetansen har vært god nok til å få utdanning eller arbeid i andre land?

.....
.....
.....

16 Hva var du mest interessert i på skolen eller i arbeid du har hatt?

.....
.....

.....

17 Hvilken utdanning eller hvilket arbeid vil du helst ha når du er ferdig med å sone?

.....
.....
.....

18 Hvilke ønsker har du ellers for fremtiden din?

.....
.....
.....

19 Hvordan ser du på dine muligheter til å bli her i landet i fremtiden?

.....
.....
.....

Ditt tale- og skriftspråk

1 Hvilket språk regner du som ditt morsmål?

2 I hvilke situasjoner (når, hvor og med hvem) bruker du ditt morsmål?
.....

3 Kan du lese og skrive på ditt morsmål? Hva leser og skriver du i så fall, og hvor ofte leser og skriver du dette?
.....
.....
.....
.....

4 Hvilke andre språk kan du?

5 Hvordan, hvor og når lærte du deg dette eller disse språk?
.....
.....
.....

6 Kan du lese og skrive på dette/disse språk? Hva leser og skriver du i så fall, og hvor ofte leser og skriver du dette?
.....
.....
.....

7 Hvilket eller hvilke språk bruker du i din hverdag i dag?
.....
.....

8 Hvilket språk har du brukt når du har gått på skole/tatt utdanning?

.....
.....

9 Hvilket språk foretrekker du nå å lese og skrive på?

.....
.....

10 Hvilket språk ville du helst brukt om du skulle gå i gang med en utdanning nå?

.....
.....

Du bruker kanskje språket i landet du nå er i på mange måter og i mange situasjoner. Nedenfor følger en liste med situasjoner der du kanskje forstår og selv bruker dette språket. Kryss av for i hvilken grad du (han/hun) opplever å ha problemer med språket. Sett ett kryss på hver linje.

Jeg forstår eller bruker [aktuelt språk] når jeg	Ingen problemer	Litt problemer	Store problemer
1. Snakker med venner	☐	☐	☐
2. Snakker med butikkpersonale, bussjåførere og lignende	☐	☐	☐
3. Snakker med lærere eller personer på offentlige kontorer	☐	☐	☐
4. Ser på TV og film	☐	☐	☐
5. Lytter på radio	☐	☐	☐
6. Leser brev fra offentlige kontorer	☐	☐	☐
7. Leser meldinger på mobiltelefonen	☐	☐	☐
8. Leser på Facebook, MSN og lignende	☐	☐	☐
9. Leser skilt, oppslag og lignende	☐	☐	☐
10. Leser aviser	☐	☐	☐
11. Leser bøker	☐	☐	☐
12. Skriver brev eller postkort	☐	☐	☐
13. Skriver meldinger på mobiltelefon	☐	☐	☐
14. Skriver på Facebook, MSN og lignende	☐	☐	☐
15. Skriver e-post	☐	☐	☐
16. Fyller ut skjema til offentlige kontorer	☐	☐	☐
17. Skriver det som har med skole eller arbeid å gjøre	☐	☐	☐

Disse spørsmålene dekker en del dataferdigheter (IKT-ferdigheter). Hvor mye kan du (han/hun) innen følgende områder? Sett ett kryss for hvert utsagn.

		Kan ikke noe	Kan litt	Kan ganske mye	Kan nesten alt	Kan alt
1.	Bruke tastaturet på en datamaskin	☐	☐	☐	☐	☐
2.	Bruke musepekeren	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Bruke internett til å søke etter informasjon eller opplysninger	☐	☐	☐	☐	☐
4.	Legge ut informasjon på internett	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Skrive, sende og lese epost (email)	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Sende bilder eller andre dokumenter med epost (som vedlegg)	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Lage en egen personlig hjemmeside	☐	☐	☐	☐	☐
8.	Bruke "chatte"-program (for eksempel MSN)	☐	☐	☐	☐	☐
9.	Sende bilder, dokumenter eller musikk på MSN	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Bruke datamaskin til å skrive brev	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Bruke grafikk eller tegneprogram	☐	☐	☐	☐	☐
12.	Bruke minnepinne eller cd i datamaskinen	☐	☐	☐	☐	☐
13.	Bruke regneark (for eksempel Excel)	☐	☐	☐	☐	☐
14.	Bruke søkemotor (for eksempel Kvasir eller Google)	☐	☐	☐	☐	☐
15.	Laste ned og installere programmer på en datamaskin	☐	☐	☐	☐	☐
16.	Bruke elektronisk ordbok/retteprogram	☐	☐	☐	☐	☐

Anna-Lena Eriksson Gustavsson

Sammanfattande text med fokus på det serbiska skol- och utbildnings-systemet

Underlag till FoU-projekt inom Kriminalvården

”Kartläggning av utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov hos intagna med utomnordiskt medborgarskap”

Bakgrund

I samarbete med övriga nordiska länder genomförs under åren 2011 och 2012 en kartläggning av intagna med utomnordiskt medlemskap avseende utbildningsbakgrund och utbildningsbehov och utgångspunkten för denna kartläggning är en tidigare genomförd kartläggning hösten 2006. Då undersöktes intagnas utbildningsbakgrund och utbildningsbehov generellt och samtidigt framkom att det i denna kartläggning inte togs tillräcklig hänsyn till intagna med annat modersmål än det svenska. (För en utförligare beskrivning av såväl bakgrund till som utformning av den nu pågående studien hänvisas till Projektbeskrivning 2010 12 17).

I kartlägningsarbetet under 2011 och 2012 har de nordiska länderna tagit ansvar för olika språkgrupper beroende på hur frekvent förekommande de är i respektive land. För Sveriges del valdes det serbiska språket och kartläggning av utbildningsbakgrund och utbildningsbehov hos intagna med detta modersmål utgör således undersökningsgruppen i detta FoU-projekt. Ett undersökningsinstrument producerades gemensamt av de nordiska länderna under hösten 2009 och våren 2010 och innefattar såväl en kvalitativ som en kvantitativ del.

För att skapa bakgrund till och förståelse för de utbildningskontexter som studiens deltagare kommer ifrån är det angeläget att lyfta fram den nationella information och kunskap som finns tillgänglig om det aktuella landets/ländernas skol- och utbildningssystem. När det gäller den svenska delen av studien har kontakt tagits med en centralt placerad kommunal utbildningstjänsteman ansvarig för modersmål i den aktuella geografiska regionen. Tjänstemannen kommer från en större svensk kommun och har genom kontakter med utbildningsdepartementet i Republiken Serbien förmedlat den nätinformation som följande beskrivning bygger på. Tjänstemannen har också svarat på frågor och muntligt förtydligat den skriftliga informationen.

Det serbiska skol- och utbildningssystemet

I det skriftliga material som utgör grunden för denna beskrivning presenteras inledningsvis det serbiska skolsystemet utifrån några generella principer vilka bland annat lyfter fram betydelsen av allas tillgång till utbildning och lika villkor i utbildningen, oavsett vilken utbildningsnivå som åsyftas. Det talas om utbildning i demokratiska och socialt ansvarstagande miljöer och institutioner (<http://www.mp.gov.rs/>). Utbildningssystemet består av förskoleverksamhet (preschool institutions), obligatoriska skolformer (elementary schools), frivilliga skolformer/gymnasier (secondary schools) och eftergymnasial/högre utbildning (institutions of higher education).

Den obligatoriska skolan (primary education) omfattar 8 år. De första fyra åren utgörs av traditionell klassrumsundervisning medan de senare fyra åren karaktäriseras som ämnesundervisning. Skolstarten sker vid en ålder av 6 ½ till 7 ½ år och föregås av testning för att bedöma barnets mognad.

Utbildningsmöjligheterna efter den obligatoriska skolan utgörs av teoretiska utbildningsprogram, yrkesförberedande program och konstnärliga utbildningar (secondary education). För att kunna påbörja studier inom dessa program ska ungdomen ha fullföljt den obligatoriska skolan och dessutom klarat av en avslutande examination. Det finns också särskilt inrättade program och studiemöjligheter för till exempel elever i svårigheter, för elever med annat modersmål än det officiella och för vuxna som studerar på denna nivå (school programs of adult education).

Den eftergymnasiala högre utbildningen beskrivs utifrån fem olika typer av institutioner. Inledningsvis beskrivs universiteten och därefter "Faculty and Art Academy" som en del av universiteten. Därefter följer tre institutioner som mera motsvarar de svenska högskolorna och benämns som "Academy of vocational studies", "College" och "College of vocational studies".

På universiteten bedrivs forskning samt utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarutbildningsnivå. Inom den del av universiteten som betecknas som "Faculty and Art Academy" bedrivs utbildning på alla tre nivåerna men också med fokus på yrkesinriktad akademisk utbildning och konstnärlig utbildning. De tre sistnämnda institutionerna, "Academy of vocational studies", "College" och "College of vocational studies", erbjuder utbildning på grund- och avancerad nivå, både teoretiska och yrkesinriktade studier.

Av dokumenten framgår att utbildningssystemet förespråkar ett inkluderande förhållningssätt till barnen inom förskoleverksamheten medan en testande och sorterande verksamhet blir allt vanligare ju högre upp i utbildningssystemet man kommer. Samtidigt beskrivs tydligt att alla ska ha tillgång till utbildning och att särskilda och särskilda organisatoriska lösningar finns att tillgå på de olika nivåerna i systemet. Här nämns bland annat individuellt stöd och stöd i grupp samt specialskolor. Utbildningen är kostnadsfri och elever med ett annat europeiskt modersmål än det serbiska har rätt till modersmålsundervisning.

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Institutionen för beteendevetenskap och lärande

2011 05 02

Anna-Lena Eriksson Gustavsson

**Kartläggning av utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation
och utbildningsbehov
hos intagna med utomnordiskt medborgarskap**

Ett utvecklingsprojekt i samarbete mellan Kriminalvården i Sverige och
Linköpings universitet

Underlag inför starten av den empiriska delen av
projektet på anstalten XX
3 maj 2011 kl 10 – ca 15.30

Anna-Lena Eriksson Gustavsson

Kartläggning av utbildningsbakgrund, utbildningsmotivation och utbildningsbehov hos intagna med utomnordiskt medborgarskap

Underlag till "utbildningstillfälle" inför genomförande av intervjuer med hjälp av tolk

Följande text är framtagen för att diskuteras vid ett "utbildningstillfälle" då intervjuare och tolk möts med syfte att förbereda och planera de intervjuer som ska genomföras. Tillfället ger också möjlighet för intervjuare och tolk att bekanta sig med varandra och självfallet ska intervjuare och tolk även lyfta fram egna funderingar och frågor inför arbetet tillsammans.

Den kvalitativa forskningsintervjun

De intervjuer som ska genomföras ingår i ett kvalitativt inriktat arbete som syftar till att synliggöra enskilda individers uppfattningar och synsätt. Intresset i intervjun är således riktat mot den intervjuades ståndpunkter. Forskaren söker efter fylliga och detaljerade svar och det är viktigt att låta intervjun röra sig i olika riktningar, dvs intervjupersonen kan svara på en frågeställning i ett annat skede än det som intervjuguiden visar. Kvalitativa intervjuer är både följsamma och flexibla (Bryman, 2002).

Den kvalitativa forskningsintervjun kan mera liknas vid ett samtal men beroende på intervjuguidens uppläggning och innehåll är den mer eller mindre strukturerad. Det viktiga inslaget i en intervju är emellertid **lyssnandet** och det innebär lyssnande och uppmärksamhet både på vad som sägs och vad som "inte sägs".

Frågeställande

Enligt den intervjuguide som denna intervju följer är frågorna uppdelade i avsnitt eller teman. De frågor som ställs ska betraktas som *inledande frågor* och för att oklarheter inte ska "ligga i luften" bör *uppföljningsfrågor* ställas. *Tolkande frågor* av typen "Menar du då att..." bör också användas och *tystnad* efter det att en fråga ställs visar att man ger intervjupersonen möjlighet att tänka efter eller att komplettera ett svar.

Inspelning och transkribering

Intervjupersonen måste vara klar över formerna för intervjun och om inspelningar av samtalet ska göras måste intervjupersonen vara väl förberedd för det. Han/hon måste få veta att

- inspelningen endast kommer att användas av forskaren
- banden kommer att förstöras efter det att forskaren analyserat innehållet
- ingen kommer att kunna identifiera enskilda individer i den redovisning som samtalet utgör underlag för
- materialet endast kommer att användas i det aktuella forskningsprojektet.

Interju med tolk

Samspelet mellan intervjuare och tolk är avgörande för att intervjupersonen ska uppleva att samtalet tas emot på ett tydligt och kreativt sätt och i det här fallet blir det tolken som får ansvar för uppföljningsfrågor och tolkande frågor. Intervjupersonen måste också känna trygghet i situationen om tolk och intervjuare behöver förtydliga något på det språk som intervjupersonen inte använder. Inledande information om vad som kan inträffa under intervjusituationen är således av största betydelse.

Förberedelser och praktiska arrangemang inför intervjutillfället

1. God kännedom om intervjuguiden och de frågor som ska ställas
2. Överenskommelser mellan intervjuare och tolk
3. Tydlig presentation för de intervjuade om såväl syfte som genomförande av intervjun
4. Lokal utan störande moment
5. Placering (intervjuad, tolk och intervjuare)
6. Diktafon (handhavande, batterier)

IBL dag som ovan

Anna-Lena Eriksson Gustavsson
universitetslektor, fil dr, docent

Kriminalvården

www.kriminalvarden.se
601 80 Norrköping
Telefon 077-228 08 00
Fax 011-496 36 40